

Kleurrijke natuur **De natuurbeleving van nieuwe Nederlanders**

foto Hans van den Bos

“Wandelend in de natuur kom je jezelf tegen.” Dat geldt zeker in de Nederlandse natuur: daar komen we vooral mensen tegen die in veel opzichten lijken op onszelf: blank, een behoorlijke opleiding en meestal ook van onze eigen leeftijd en sociale klasse. Met name allochtone Nederlanders komen we maar weinig tegen. Tenzij je gaat wandelen in het stadspark om de hoek of bramen gaat plukken langs de spoorbaan...

— Arjen Buijs, Alterra en Annick de Witt, Stichting wAarde

foto Herman de Jongh

Het natuurbeleid in Nederland staat voor de uitdaging om zichzelf te verbreden. De natuurbeleving van burgers en hun wensen voor het natuurbeleid krijgen steeds meer aandacht, zowel in het landelijk beleid, als in het dagelijkse beheer. Algemeen wordt erkend dat aandacht voor recreatie en natuurbeleving van wezensbelang is om het draagvlak voor het natuurbeleid te behouden. Inzicht in de wensen van jongeren en ouderen, van mountainbikers en vogelspotters, en van al die andere groepen in de Nederlandse samenleving is hierbij van belang. Een groep die tot voor kort vaak vergeten werd, waren de allochtone Nederlanders. Waarom maken zij zo weinig gebruik van de natuurgebieden in Nederland en hoe zouden natuurorganisaties beter aansluiting kunnen vinden bij deze nieuwe doelgroep? Op basis van interviews, enquêtes en ervaringen met projecten rondom kleurrijke natuur geven we in dit artikel een beeld van de natuurbeleving van allochtonen en geven we suggesties om het natuurbeleid beter op deze doelgroepen af te stemmen. Momenteel wonen 1,4 miljoen allochtonen in Nederland, mensen waarvan minimaal één ouder afkomstig is uit een niet-westers land. De grootste groepen zijn van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaanse herkomst.

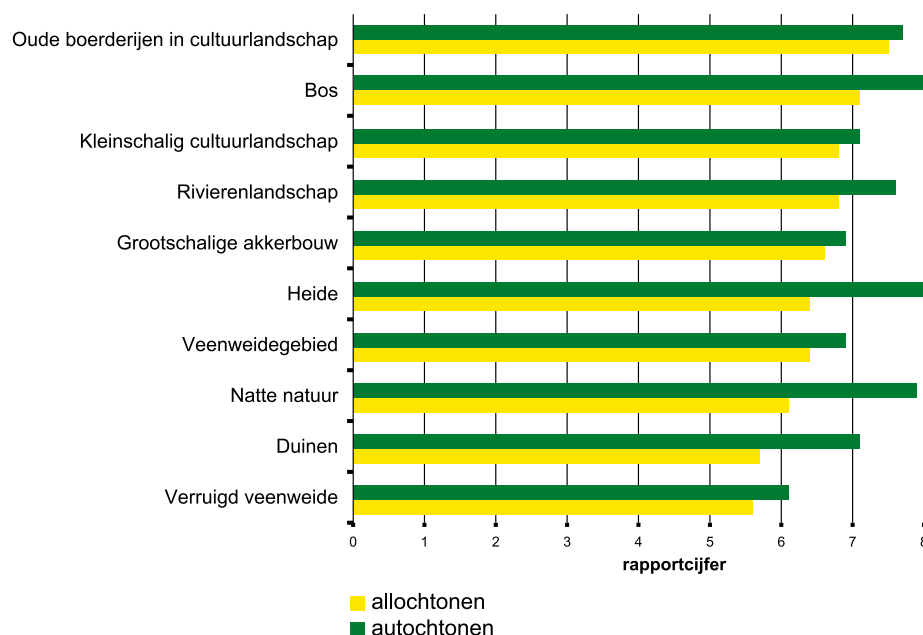
Verskillende landschapsvoorkeuren

Hoewel de eerste veranderingen zichtbaar zijn, beperken de natuurervaringen van veel allochtonen zich tot de stadsparken in hun eigen woonomgeving. Dit heeft deels praktische oorzaken, zoals onbekendheid met natuurgebieden in Nederland en minder mobiliteit. Maar Turkse en Marokkaanse Nederlanders hebben ook andere landschapsvoorkeuren. Dat blijkt uit enquêtes die Alterra heeft afgenomen onder 300 Turkse en Marokkaanse Nederlanders. In

dat onderzoek zijn foto's van tien typisch Nederlandse landschappen voorgelegd aan de respondenten en is gevraagd hoe aantrekkelijk ze zo'n landschap vinden. Wat vooral opvalt, is dat allochtonen over de gehele linie de Nederlandse natuur en cultuurlandschappen minder aantrekkelijk vinden dan autochtone Nederlanders. Allochtonen hebben vooral weinig waardering voor de meer ruige natuurgebieden in Nederland, zoals duinen, vennetjes en verruigde graslandschappen. Goed toegankelijke en verzorgde groene gebieden zijn duidelijk populairder. Oude boerderijen in een cultuurlandschap en bossen zijn het meest populair. Veel landschappen die hoog gewaardeerd worden door autochtone Nederlanders, zoals heide, natte natuur en duinen, worden door allochtonen duidelijk lager gewaardeerd. In figuur 1 staan de verschillen in landschapswaardering tussen allochtonen en autochtonen weergegeven.

De lagere waardering voor Nederlandse landschappen zien we ook terug in het draagvlak voor natuurbescherming. Een ruime meerderheid van de nieuwe Nederlanders vindt de bescherming van buitenstedelijk groen belangrijk en de bescherming van het agrarisch landschap krijgt bijna evenveel steun van allochtonen als van autochtonen. Het draagvlak voor de bescherming van 'echte' natuurgebieden is echter aanzienlijk lager onder allochtonen dan onder autochtonen.

Onbekend maakt onbemind. Dat is een van de mogelijke verklaringen voor de lagere waardering van de Nederlandse landschappen. Meer dan de helft van de allochtonen stedelingen kent de bekendste cultuurlandschappen en natuurgebieden in de nabije omgeving van hun stad helemaal niet. En waar autochtonen gemiddeld om de week zo'n gebied bezoeken

Figuur 1 verschillen in landschapsvoorkeuren tussen Turkse en Marokkaanse Nederlanders enerzijds en autochtone Nederlanders anderzijds

ken, bezoeken allochtonen die gebieden nooit of hooguit een paar keer per jaar. Dat de eerste generatie allochtonen in een totaal andere omgeving is opgegroeid kan er ook toe geleid hebben dat zij andere referentiebeelden van de natuur hebben meegekregen. Zij zijn vaak opgegroeid in ruige, ontoegankelijke gebieden. De Nederlandse natuur lijkt daarbij soms saai. Wat wij 'ruige natuur' noemen, staat vaak niet in vergelijking tot de ruige natuur in bijvoorbeeld Turkije of Marokko.

Verskillende natuurbeelden

De verschillen in landschapsvoorkeuren komen voor een groot deel voort uit afwijkende natuurbeelden onder allochtonen. Dat blijkt niet alleen uit bovengenoemde enquêtes, maar ook uit 35 interviews met nieuwe Nederlanders van Turkse, Marokkaanse, Antilliaanse en Surinaamse herkomst. Zulke afwijkende natuurbeelden zijn ook te verwachten, gezien de historische en culturele verschillen tussen beide groepen. Sinds de opkomst van de Romantiek in de 19e eeuw is zowel het natuurbeleid als de natuurbeleving van de meeste burgers gebaseerd op een romantisch beeld van de natuur. Natuur wordt gezien als mooi, fascinerend en rustgevend, en de morele waarde van natuurbescherming staat hoog in het vaandel. Maar dit romantische natuurbeeld is vaak ook gebaseerd op een sterke scheiding tussen natuur en cultuur: het is juist de ongerepte, wilde natuur die de harten sneller doet kloppen, en de aanwezigheid en het ingrijpen van mensen wordt hierbij niet op prijs gesteld. De mens staat als het ware buiten de natuur en wordt zelf dus niet als een 'natuurlijk' onderdeel van de natuur erkend.

Natuurbeleving en natuurgebruik in veel niet-westerse landen is daarentegen veel minder bepaald door deze typische scheiding tussen mens en natuur. Juist de praktische omgang

met de natuur en het gebruik voor landbouw of medicinale planten staat er centraal. En is vaak zelfs de basis van een (spirituele) verbondenheid tussen mens en natuur. In islamitische culturen zie je dit bijvoorbeeld terug in het beeld van de natuur als een paradijselijk tuin, geschapen voor de mens om van te genieten en gebruik van te maken. Het plukken, rapen, eten van voedsel en het elkaar ontmoeten in de natuur, staat in sommige opzichten dan ook lijnrecht tegenover het veel afstandelijkere en individualistischere 'genieten' van de natuur in de westerse natuurbeleving.

En wat is er nu intiemer dan de natuur deel van je te maken door het op te eten?! Deze verschillen in natuurbeelden zijn duidelijk terug te zien. Zo zijn nieuwe Nederlanders wat minder gefixeerd op de schoonheid van de natuur en vinden ze het nut van de natuur voor bijvoorbeeld de landbouw belangrijker. Ze hebben doorgaans een functioneler natuurbeeld dan veel autochtone Nederlanders. Daarnaast zien ze de natuur als robuuster, minder kwetsbaar.

Het belangrijkste verschil is echter dat veel nieuwe Nederlanders vinden dat de natuur actief beheerd moet worden. Geen ruige natuur en het stimuleren van autonome processen in de natuur, maar een toegankelijke, bruikbare en verzorgde natuur is hun ideaalbeeld. Mogelijk vindt dat ideaalbeeld juist zijn oorsprong in de ontoegankelijkheid en ondoordringbaarheid van de 'grootse', ontzagwekkende natuur die ze kennen uit hun land van herkomst. Of zoals een Curaçaose vertelde: "In Nederland wordt de natuur veel beter beheerd, er wordt voor gezorgd, er zijn wandelpaden en dode bomen worden verwijderd. Op Curaçao is dat niet, daar moet je een pad creëren, een hakmes meenemen om je een weg door het bos te banen. Dus dat is een aanwinst."

Door allochtonen hoog gewaardeerde landschappen (Bron: Alterra)

Door allochtonen laag gewaardeerde landschappen (Bron: Alterra)

Aangezien het huidige natuurbeleid sterk gebaseerd is op het westerse romantische beeld van de natuur, vindt dit natuurbeleid minder weerklank in de natuurbeleving van allochtonen. Dit kan een bedreiging zijn voor het draagvlak voor natuurbescherming onder deze nieuwe Nederlanders. Tegelijkertijd biedt de minder romantische natuurbeleving van allochtonen ook mogelijkheden voor het versterken van een aantal positieve ontwikkelingen in het natuurbeleid. De kansen liggen vooral in het doorbreken van een te rigide scheidslijn tussen natuur en cultuur. Nieuwe Nederlanders stellen natuur en de mens minder scherp tegenover elkaar en hebben een breder natuurbeeld. De natuur wordt minder gezien met een afstandelijke, bewonderende blik, en er wordt meer directe interactie gezocht. Kortom, nieuwe vormen van natuurbeleving die verder gaan dan 'barbecueën zonder hondenstront'. Tenslotte hebben veel allochtonen meer begrip voor agrarisch natuurbeheer en actief beheer door natuurorganisaties. Dit alles kan leiden tot een minder afstandelijke en geïdealiseerde omgang met de natuur.

Kansen in het natuurbeheer

Voor het versterken van het draagvlak voor natuurbeleid onder de groeiende groep van allochtone Nederlanders, is het essentieel dat zij zich betrokken voelen bij natuur en leefomgeving in Nederland. De toename in diversiteit van het natuurgebruik in Nederland is voor natuurbeheerders daarom een uitdaging, die een aanzienlijke dosis creativiteit en lef vergt. Als beheerders willen dat nieuwe Nederlanders meer gebruik van hun gebieden gaan maken, is de simpelste oplossing deze gebieden functioneler in te richten: dat wil zeggen

met meer mogelijkheden voor zowel sociale ontmoeting als voor het plukken van de vruchten van de natuur. Concreet betekent dat bijvoorbeeld picknickveldjes met bankjes en tafels, prullenbakken en barbecueplekken. En natuurlijk meer noten- en vruchtenbomen, bessen- en bramenstruiken, paddenstoelen en kruiden. Het idee van een plukbos was dan ook prima, alleen heeft de ervaring geleerd dat zo'n initiatief beter niet exclusief aan allochtonen gekoppeld moet worden, maar aan de algemene wens om mensen meer in direct contact met de natuur te brengen. Stadslandbouw biedt mogelijkheden, maar ook het aanleggen van moestuinen, bijvoorbeeld in de buurt van een bezoekerscentrum, is een goed idee. Creëer ook mogelijkheden om van de paden af te gaan en in bomen te klimmen, of activiteiten als oogst- en veldwerkdagen, zodat een meer avontuurlijke en intieme natuurbeleving mogelijk wordt. Dergelijke relatief simpele maatregelen kunnen het gebied aanzienlijk veel toegankelijker en aantrekkelijker voor deze doelgroep maken.

Daarnaast is de bruikbaarheid van de natuur van groot belang in de communicatie met bezoekers van verschillende gebieden. Er is doorgaans veel interesse in de medicinale werking van verschillende planten, de eetbaarheid van kruiden en gewassen en de praktische toepasbaarheid van de verschillende materialen die de natuur voortbrengt. Maar ook bijvoorbeeld aspecten van volksgeloof, mythologie en uiteenlopend cultureel gebruik van de natuur kunnen hierin een rol spelen. Concreet betekent dit dat op bijvoorbeeld informatieborden en in natuurexcursies niet louter een objectief-wetenschappelijke weergave van de flora en fauna en de fysisch-geografische kenmerken van een gebied worden gegeven, maar dat er juist ook aandacht is voor de gebruikswaarde, kleurrijke verhalen over en culturele interpretaties van de natuur. Het zou bijvoorbeeld leuk zijn om op informatieborden ook een overzicht te geven van al het eetbaars wat daar te vinden is. Dan valt er nog wat te spuren in die natuur! ♦

Meer informatie:

'Natuur door andere ogen bekeken; de natuurbeleving van allochtonen en jongeren'. 2007, WOT-STUDIES NR 5. Gratis te bestellen via 0317- 477844 of te downloaden via www.wotnatuurenmilieu.nl.

'Nieuwe Nederlanders Natuurlijk. Een groene visie op integratie; een multiculturele kijk op milieu'. 2006, STICHTING WAARDE. Te bestellen via www.waarde.nl.

Een paar voorbeelden van initiatieven met en voor nieuwe Nederlanders:

- > Het project 'Bestemming Nieuw Nederland' (van onder anderen Innonet, Stichting wAarde, Forum, Alterra en Staatsbosbeheer) probeert door middel van inspirerende ontdek- en werksessies met een gemêleerd gezelschap nieuwe ideeën boven tafel te krijgen voor de inrichting van de groene ruimte. Ook wordt er gewerkt aan de concrete inrichting van bijvoorbeeld het Diemerbos van Staatsbosbeheer bij Amsterdam.
- > De Stichting wAarde heeft - met dank aan de bijna voltallige natuurbeweging - een inburgeringspakket ontwikkeld ter kennismaking met natuur en landschap in Nederland. In het lespakket zijn zowel een buiten- als een binnenprogramma opgenomen. Te bestellen via www.wAarde.nl.
- > De afgelopen jaren hebben allochtonen in Nederland diverse kleinschalige natuur- en milieuorganisaties opgericht (onder andere TEMA-NL, Kantara), die excursies, voorlichting en natuurwerkdagen organiseren voor nieuwe Nederlanders. Samenwerking tussen de 'oude' en deze nieuwe natuurorganisaties kan het inzicht in de natuurwensen van nieuwe Nederlanders bevorderen.